

KRIMINOLOGIYA VA JINOIY ODIL SUDLOV

ILMIY-AMALIY JURNAL

2026-yil 3-son

VOLUME 6 / ISSUE 3 / 2026
ISSUE DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.CCJ.63](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.CCJ.63)

ISSN 2181-2179
DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.CCJ](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.CCJ)

**MUASSIS:
TOSHKENT DAVLAT YURIDIK
UNIVERSITETI**

“Kriminologiya va jinoiy odil sudlov” ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2021-yil 18-martda 1160-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Ushbu jurnal O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi bilan hamkorlikda tashkil etilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas‘ul:
O. Choriyev

Muharrirlar:
Y. Yarmolik, E. Mustafayev, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova, K. Abduvaliyeva,
E. Sharipov, X. Yuldasheva, Y. Mahmudov

Musahhih:
R. Yunusova
Texnik muharrir:
U. Sapayev
Dizayner:
D. Rajapov

Tahririyat manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 35.

Tel.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.
Faks: (0371) 233-37-48.
Veb-sayt: www.ccj.tsul.uz
E-mail: criminologyjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1386.

Nashriyot litsenziyasi
№ 174625, 29.11.2023.

Jurnal 2026-yil 24-sentabrda bosmaxonaga topshirildi.
Qog‘oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog‘i: 18.
Adadi: 100. Buyurtma: № 99.

Bosmaxona litsenziyasi
29.11.2023 № 174626

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

TAHRIR HAY’ATI

BOSH MUHARRIR

Q. Abdurasulova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

Y. Kolenko – O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi boshlig‘ining birinchi o‘rinbosari

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

D. Bazarova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat-protsessual huquqi sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

MAS’UL MUHARRIR

Sh. Xaydarov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi mudiri o‘rinbosari, yuridik fanlar doktori, professor

TAHRIR HAY’ATI A’ZOLARI

M. Rustambayev – O‘zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti boshlig‘i, yuridik fanlar doktori, professor

A. Otajonov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

O. Mahkamov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi dotsent v.b., yuridik fanlar doktori

N. Salayev – O‘zbekiston Respublikasi Odil sudlov akademiyasi prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

S. Niyozova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

V. Davlyatov – O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi huzuridagi Parlament tadqiqotlari instituti direktorining o‘rinbosari, yuridik fanlar doktori, professor

A. Baratov – Toshkent davlat yuridik universiteti Kriminalistika va sud ekspertizasi sho‘basi mudiri, yuridik fanlar nomzodi

D. Musayev – Bojxona institutining Umumhuquqiy fanlar kafedrasini boshlig‘i, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

I. Nikonov – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi boshqarma boshlig‘i, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

N. Hojiyev – Toshkent davlat yuridik universiteti O‘quv-uslubiy boshqarma (Registrator ofisi) boshlig‘i

P. Xojabekov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi katta o‘qituvchisi, yuridik fanlar nomzodi

D. Nurumov – Toshkent davlat yuridik universiteti Sud hokimiyati, advokatura va huquqni muhofaza qiluvchi organlar sho‘basi professori, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

**УЧРЕДИТЕЛЬ:
ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ**

Научно-практический журнал «Криминология и уголовное правосудие» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 18 марта 2021 года с удостоверением № 1160.

Журнал создан при сотрудничестве с Правоохранительной академией Республики Узбекистан.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Академии наук Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:

О. Чориев

Редакторы:

Е. Ярмолик, Э. Мустафаев, М. Шарифова,
Ш. Бекназарова, К. Абдувалиева,
Э. Шарипов, Х. Юлдашева, Й. Махмудов

Корректор:

Р. Юнусова

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.

Тел.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.

Факс: (0371) 233-37-48.

Веб-сайт: www.ccj.tsul.uz

E-mail: criminologyjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1386.

Издательская лицензия от

29.11.2023, № 174625.

Журнал передан в типографию
24.09.2026.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 18. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 99.

Лицензия типографии от

№ 174626, 29.11.2023.

Отпечатано в типографии

Ташкентского государственного
юридического университета.

100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

К. Абдурашулова – профессор сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Е. Коленко – первый заместитель начальника Правоохранительной академии Республики Узбекистан

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Д. Базарова – профессор сектора уголовно-процессуального права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Ш. Хайдаров – заместитель заведующего сектором уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

М. Рустамбаев – начальник Университета общественной безопасности Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

А. Отажонов – профессор сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

О. Махкамов – и. о. доцента сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Н. Салаев – проректор Академии правосудия Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

С. Ниёзова – профессор сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

В. Давлятов – заместитель директора Института парламентских исследований при Законодательной палате Олий Мажлиса Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

А. Баратов – заведующий сектором криминалистики и судебной экспертизы Ташкентского государственного юридического университета, кандидат юридических наук

Д. Мусаев – начальник кафедры общеправовых дисциплин Таможенного института, доктор философии по юридическим наукам, доцент

И. Никонов – начальник управления Администрации Президента Республики Узбекистан, доктор философии по юридическим наукам

Н. Хожиев – начальник учебно-методического управления Ташкентского государственного юридического университета

П. Хожобеков – старший преподаватель сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, кандидат юридических наук

Д. Нурумов – профессор сектора судебной власти, адвокатуры и правоохранительных органов Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

**FOUNDER:
TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW**

The scientific-practical journal "Criminology and Criminal Justice" was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on March 18, 2021, with certificate No. 1160.

This journal was founded in cooperation with the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan.

The journal is included in the list of journals of the Supreme Attestation Commission under the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of materials of the journal are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:
O. Choriev

Editors:
E. Yarmolik, E. Mustafaev, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova, K. Abduvaliyeva,
E. Sharipov, Kh. Yuldasheva, Y. Makhmudov

Proofreader:
R. Yunusova

Technical editor:
U. Sapaev

Designer:
D. Rajapov

Editorial office address:
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 35.

Phone: (0371) 233-66-36,
233-41-09.

Fax: (0371) 233-37-48.

Website: www.ccj.tsul.uz

E-mail: criminologyjournal@tsul.uz

Subscription index: 1386.

Publishing license
№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 24.09.2026.

Paper size: A4. Cond.p.f: 18.

Units: 100. Order: № 99.

Printing house license
№ 174626, 29.11.2023.

Published in the Printing house of Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF

Q. Abdurasulova – Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

Y. Kolenko – First Deputy Head of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF

D. Bazarova – Professor of the Department of Criminal Procedural Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

EXECUTIVE EDITOR

Sh. Khaydarov – Deputy Head of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

M. Rustambayev – Head of the University of Public Security of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

A. Otajonov – Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

O. Mahkamov – Acting Associate Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

N. Salaev – Deputy Rector of the Academy of Justice of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

S. Niyozova – Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

V. Davlyatov – Deputy Director of the Institute of Parliamentary Research under the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

A. Baratov – Head of the Department of Criminalistics and Forensic Examination of Tashkent State University of Law, Candidate of Legal Sciences

D. Musaev – Head of the Department of General Legal Sciences of the Customs Institute, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

I. Nikonov – Head of a Department of the Administration of the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

N. Hojiyev – Head of the Educational and Methodological Department (Registrar's Office)

P. Khojabekov – Senior Lecturer of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Candidate of Legal Sciences

D. Nurumov – Professor of the Department of Judiciary, Advocacy and Law Enforcement Agencies of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

MUNDARIJA

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

Otajonov Abrorjon Anvarovich

JINOYATGA PROVOKATSIYA QILISH INSTITUTINI HUQUQIY TARTIBGA SOLISHNI
TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI11

Primov Baxtiyor Olim o'g'li

KRIPTO-AKTIVLAR BILAN BOG'LIQ JINOYATLARNING JINOIY-HUQUQIY TARTIBGA
SOLINISHI: XORIJIY TAJRIBA VA MILLIY QONUNCHILIK ISTIQBOLLARI26

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD EKSPERTIZASI

Xikmatov Aziz Bobonarovich

SO'ROQ QILISHNI TASNIFLASHNING NAZARIY VA PROTSESSUAL-HUQUQIY
MASALALARI33

Qaybar Malik Sungatuli

TRANSCHEGARAVIY YO'NALISHLAR SHAROITIDA TRANSPORT JINOYATLARINI
TERGOV QILISHDA HUQUQNI MUHOFAZA QILUVCHI ORGANLARNING O'ZARO
HAMKORLIGI MUAMMOLARI48

Nosirov Amirxon Bahodir o'g'li

AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANIB SODIR ETILGAN FIRIBGARLIK
JINOYATINI TERGOV QILISHDA TERGOV VA TEZKOR-QIDIRUV FAOLIYATINING
O'ZARO HAMKORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI58

Hasanov Abdulmannon Mamatmurodovich

JINOYAT PROTSESSIDA SUD MUHOKAMASI BOSQICHIDA JABRLANUVCHI VA
FUQAROVIIY DA'VOGARGA MALAKALI YURIDIK YORDAM KO'RSATISH
KAFOLATLARI69

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

Umarov Rustam Zulfukarovich

"MARKAZIY OSIYO – KOREYA RESPUBLIKASI" FORMATINING XALQARO-HUQUQIY
INSTITUTIONALLASHUVI79

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

Xomidov Shuxrat Gafurjonovich

KORRUPSIYA VA JINOIY DAROMADLARNI LEGALLASHTIRISH: BOG'LIQLIK VA
FARQLASH MEZONLARI95

Ahmadov Alimardon Ahmadovich

CHEGARALARARO AKTIVLARNI QAYTARISHDA GLOBE TARMOG'INING O'RNI:
INSTITUTSIONAL TUZILISH, HUQUQIY CHEKLOVLAR VA MINTAQAVIY HAMKORLIK 105

**12.00.14 – HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI. JAMDAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH.
PROBATSIIYA FAOLIYATI**

Abdullayev Akbarjon Azamovich

TOSHKENT SHAHRINING KRIMINOGEN VAZIYATINI MONITORING QILISH BO'YICHA
GEOINFORMATSION XARITASINING DASTURIY TA'MINOTINI YARATISH VA
FAZOVIY-TOPOGRAFIK TAHLIL USULLARI 117

12.00.15 – KRIMINOLOGIYA

Tairova Gulmira Murodjonovna

JINOYATCHILIKKA QARSHI KURASHISH TIZIMI VA UNING AYRIM MODELLARI 123

Allambergenov Islambek Sadatdinovich, Ibragimova Gozzal Maratovna

KIBERTAHIDIDLAR TRANSFORMATSIYASI SHAROITIDA O'ZBEKISTON
RESPUBLIKASIDA KIBERFIRIBGARLIKKA QARSHI KURASHISH TIZIMINI
TAKOMILLASHTIRISH 132

Xursanov Shamsiddin Allamurod o'g'li

KORRUPSIYANING OLDINI OLIISHDA SUN'IY INTELLEKTNI QO'LLASHNING
O'ZIGA XOS JIHATLARI 147

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

Отажонов Абдоржон Анварович

ПЕРСПЕКТИВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ
ИНСТИТУТА ПРОВОКАЦИИ ПРЕСТУПЛЕНИЯ11

Примов Бахтиёр Олим угли

УГОЛОВНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СВЯЗАННЫХ
С КРИПТОАКТИВАМИ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ
НАЦИОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА26

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКОЕ ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

Хикматов Азиз Бобонарович

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРОЦЕССУАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ ВОПРОСЫ КЛАССИФИКАЦИИ
ДОПРОСА33

Кайбар Малик Сунгатулы

ПРОБЛЕМЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ
ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ ТРАНСПОРТНЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ В УСЛОВИЯХ
ТРАНСГРАНИЧНЫХ МАРШРУТОВ48

Носиров Амирхон Баходир угли

ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ СЛЕДСТВЕННЫХ
ОРГАНОВ И ОРГАНОВ, ОСУЩЕСТВЛЯЮЩИХ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНУЮ
ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ, ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ МОШЕННИЧЕСТВА
С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ58

Хасанов Абдулманнон Маматмуродович

ГАРАНТИИ ОКАЗАНИЯ КВАЛИФИЦИРОВАННОЙ ЮРИДИЧЕСКОЙ
ПОМОЩИ ПОТЕРПЕВШЕМУ И ГРАЖДАНСКОМУ ИСТЦУ НА СТАДИИ СУДЕБНОГО
РАЗБИРАТЕЛЬСТВА В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ69

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

Умаров Рустам Зульфукарович

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВАЯ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯ ФОРМАТА
«ЦЕНТРАЛЬНАЯ АЗИЯ – РЕСПУБЛИКА КОРЕЯ»79

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

Хомидов Шухрат Гафуржонович

КОРРУПЦИЯ И ЛЕГАЛИЗАЦИЯ ПРЕСТУПНЫХ ДОХОДОВ: ВЗАИМОСВЯЗЬ И
КРИТЕРИИ РАЗГРАНИЧЕНИЯ95

Ахмадов Алимардон Ахмадович

СЕТЬ GLOBE В ТРАНСГРАНИЧНОМ ВОЗВРАТЕ АКТИВОВ: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ
УСТРОЙСТВО, ПРАВОВЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ И РЕГИОНАЛЬНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО 105

12.00.14 – ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ПРЕСТУПНОСТИ. ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ. ПРОБАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Абдуллаев Акбаржон Азамович

РАЗРАБОТКА ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ГЕОИНФОРМАЦИОННОЙ
КАРТЫ МОНИТОРИНГА КРИМИНОГЕННОЙ ОБСТАНОВКИ В ГОРОДЕ ТАШКЕНТЕ И
МЕТОДЫ ПРОСТРАНСТВЕННО-ТОПОГРАФИЧЕСКОГО АНАЛИЗА 117

12.00.15 – КРИМИНОЛОГИЯ

Таирова Гулмира Муроджоновна

СИСТЕМА ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПРЕСТУПНОСТИ И НЕКОТОРЫЕ ЕЁ МОДЕЛИ 123

Алламбергенов Исламбек Садатдинович, Ибрагимова Гоззал Маратовна

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КИБЕРМОШЕННИЧЕСТВУ
В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ КИБЕРУГРОЗ 132

Хурсанов Шамсиддин Алламурад угли

ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА
В ПРЕДУПРЕЖДЕНИИ КОРРУПЦИИ 147

CONTENTS

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

Otajonov Abrorjon Anvarovich

PROSPECTS AND IMPROVEMENT OF THE REGULATION OF THE INSTITUTION
OF CRIME PROVOCATION11

Primov Bakhtiyor Olim ugli

CRIMINAL LAW REGULATION OF CRIMES RELATED TO CRYPTO-ASSETS:
FOREIGN EXPERIENCE AND PROSPECTS OF NATIONAL LEGISLATION26

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

Hikmatov Aziz Bobonarovich

THEORETICAL AND PROCEDURAL-LEGAL ISSUES OF CLASSIFYING INTERROGATION33

Kaybar Malik Sungatuli

PROBLEMS OF INTERACTION BETWEEN LAW ENFORCEMENT AGENCIES
IN INVESTIGATING TRANSPORT CRIMES UNDER TRANSBOUNDARY ROUTE
CONDITIONS48

Nosirov Amirkhon Bahodir ugli

ISSUES OF IMPROVING THE INTERACTION BETWEEN INVESTIGATIVE
AUTHORITIES AND OPERATIONAL-SEARCH ACTIVITIES IN THE INVESTIGATION
OF FRAUD CRIMES COMMITTED USING INFORMATION TECHNOLOGIES58

Khasanov Abdulmannon Mamatmurodovich

GUARANTEES FOR PROVIDING QUALIFIED LEGAL ASSISTANCE TO THE
VICTIM AND CIVIL PLAINTIFF AT THE STAGE OF TRIAL IN CRIMINAL
PROCEEDINGS69

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

Umarov Rustam Zulfukarovich

INTERNATIONAL LEGAL INSTITUTIONALIZATION OF THE “CENTRAL ASIA –
REPUBLIC OF KOREA” FORMAT79

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS

Khomidov Shukhrat Gafurjonovich

CORRUPTION AND MONEY LAUNDERING: CORRELATION AND DIFFERENTIATION
CRITERIA95

Ahmadov Alimardon Akhmadovich

THE GLOBE NETWORK IN CROSS-BORDER ASSET RECOVERY: INSTITUTIONAL DESIGN, LEGAL LIMITS AND REGIONAL COOPERATION	105
--	-----

12.00.14 – CRIME PREVENTION. ENSURING PUBLIC SAFETY. PROBATION ACTIVITY

Abdullaev Akbarjon Azamovich

DEVELOPMENT OF GEOINFORMATION MAP SOFTWARE FOR MONITORING THE CRIMINOGENIC SITUATION OF TASHKENT CITY AND METHODS OF SPATIAL-TOPOGRAPHIC ANALYSIS	117
---	-----

12.00.15 – CRIMINOLOGY

Tairova Gulmira Murodjonovna

CRIME CONTROL SYSTEM AND ITS CERTAIN MODELS	123
---	-----

Allambergenov Islambek Sadatdinovich, Maratovna Gozzal Ibragimova

IMPROVING THE ANTI-CYBER FRAUD SYSTEM IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN UNDER CONDITIONS OF TRANSFORMATION	132
---	-----

Khursanov Shamsiddin Allamurod ugli

SPECIFIC FEATURES OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN PREVENTING CORRUPTION	147
--	-----

Kelib tushgan / Получено / Received: 14.08.2026
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 04.09.2026
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 24.09.2026

DOI: <https://dx.doi.org/10.51788/tsul.ccj.63011>

UDC: 343.85(100)(045)(575.1)

JINOYATCHILIKKA QARSHI KURASHISH TIZIMI VA UNING AYRIM MODELLARI

Tairova Gulmira Murodjonovna,
O'zbekiston Respublikasi Huquqni
muhofaza qilish akademiyasi
Prokurorlik faoliyati va prokuror nazorati
kafedrasi katta o'qituvchisi,
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-9741-5190>
e-mail: gulmiramurodiy@mail.ru

Annotatsiya. Ushbu maqolada jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimi nazariy-doktrinal tizim, qonunchilik tizimi va amaliy faoliyat tizimining o'zaro bog'liq birligi sifatida tadqiq etilgan. Shuningdek, jinoyatchilikka qarshi kurashish modeli tushunchasining mazmuni ochib berilgan hamda xorijiy olimlar tomonidan ilgari surilgan yondashuvlar asosida turli modellar qiyosiy tahlil qilingan. Xususan, islom, anglo-amerika, kontinental, sovet va postsovet modellarining o'ziga xos xususiyatlari, afzallik va kamchiliklari ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijasida jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimlarini huquqiy an'analar, davlat boshqaruvi xususiyatlari va jamiyatning ijtimoiy rivojlanish darajasidan kelib chiqib baholash zarurligi asoslantirilgan.

Kalit so'zlar: jinoyatchilikka qarshi kurashish, kriminologik tizim, jinoyatchilikka qarshi kurashish modeli, anglo-amerika modeli, kontinental model, postsovet modeli

СИСТЕМА ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПРЕСТУПНОСТИ И НЕКОТОРЫЕ ЕЁ МОДЕЛИ

Таирова Гулмира Муроджоновна,
доктор философии по юридическим наукам,
старший преподаватель кафедры
прокурорской деятельности и прокурорского надзора
Правоохранительной академии Республики Узбекистан

Аннотация. В статье система противодействия преступности исследуется как взаимосвязанное единство теоретико-доктринальной системы, системы законодательства и системы практической деятельности. Раскрывается содержание понятия модели системы противодействия преступности, а также на основе подходов, предложенных зарубежными учёными, проводится сравнительный анализ различных моделей. В частности, рассматриваются особенности, преимущества и недостатки

исламской, англо-американской, континентальной, советской и постсоветской моделей. По результатам исследования обоснована необходимость оценки систем противодействия преступности с учётом правовых традиций, особенностей государственного управления и уровня социального развития общества.

Ключевые слова: противодействие преступности, криминологическая система, модель системы противодействия преступности, англо-американская модель, континентальная модель, постсоветская модель

CRIME CONTROL SYSTEM AND ITS CERTAIN MODELS

Tairova Gulmira Murodjonovna,

Senior Lecturer of the Department of Prosecutorial Activity
and Prosecutorial Supervision,
Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan,
Doctor of Philosophy (PhD) in Law

Abstract. This article examines the crime prevention system as an interconnected unit of a theoretical-doctrinal system, a legislative system, and a system of practical activities. Additionally, the content of the concept of a crime control system model is disclosed, and a comparative analysis of various models is conducted based on the approaches proposed by foreign scholars. In particular, the features, advantages, and disadvantages of the Islamic, Anglo-American, continental, Soviet, and post-Soviet models are examined. As a result of the study, the necessity of evaluating crime control systems based on legal traditions, the characteristics of public administration, and the level of social development of society was substantiated.

Keywords: crime prevention, criminological system, crime prevention model, anglo-american model, continental model, post-soviet model

Kirish

Jinoyatchilik har qanday jamiyat va davlatning barqaror rivojlanishiga tahdid soluvchi murakkab ijtimoiy-huquqiy hodisa. Shu sababli davlatlar tarixiy taraqqiyoti davomida jinoyatchilikka qarshi kurashishning turli shakl va usullarini ishlab chiqqan hamda ularni muayyan tizim doirasida tashkil etishga intilgan. Zamonaviy kriminologiyada jinoyatchilikka qarshi kurashish barcha huquqni muhofaza qiluvchi organlar va amaliy institutlarning ham faoliyat doirasiga kiradi.

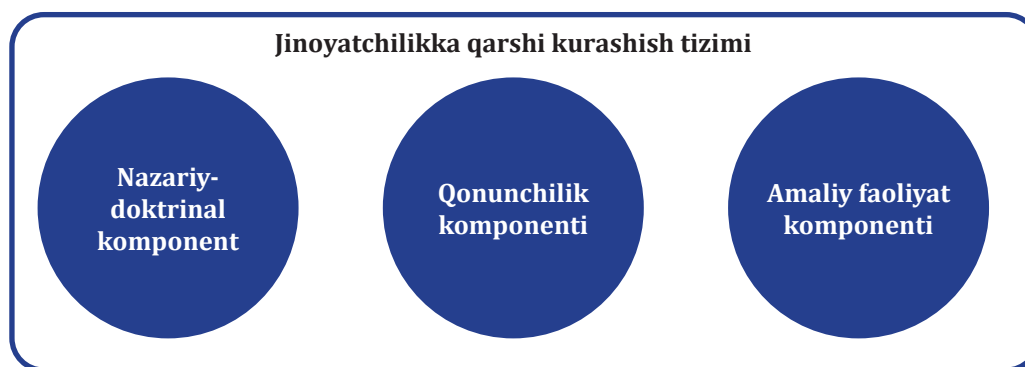
So'nggi yillarda jinoyatchilikning transmilliylashuvi, kiberjinoyatchilikning kengayishi, uyushgan jinoyatchilikning yangi shakllari paydo bo'lishi davlatlarning jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimlarini qayta ko'rib chiqish va takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Bu esa jinoyatchilikka qarshi kurashishning turli milliy va mintaqaviy modellarini qiyosiy o'rganish, ularning afzallik va kamchiliklarini tahlil qilish hamda milliy tizimlarni rivojlantirish uchun ilmiy asoslangan xulosalar chiqarishni taqozo etadi.

Shu munosabat bilan mazkur maqolada jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimi tushunchasi, uning tarkibiy elementlari hamda dunyo davlatlarida shakllangan ayrim modellarning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilinib, ularning o'zaro farqli va umumiy xususiyatlari ochib berildi.

Asosiy qism

Kriminolog olimi O.N. Vedernikova (2003) kriminologik tizim va kriminologik ta'limotlar tizimini o'zaro farqlagan holda kriminologik tizim, ya'ni bizning talqinimizda jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimining elementlari sifatida quyidagilarni ko'rsatib o'tadi: a) jinoyatchilik va uning sabablari (determinantlari)ga oid ilmiy qarashlar, g'oyalar, yondashuv (konsepsiya) larni o'z ichiga olgan nazariy-doktrinal tizim; b) jinoyatchilikka qarshi kurashishning maqsadi, vazifalari, ustuvor yo'nalishlari, jinoyatlarni oldini olishning shakl va usullarini o'zida aks ettirgan huquqiy tartibga solish, ya'ni qonunchilik tizimi; v) vakolatli davlat organlari tomonidan jamoat tashkilotlari, shuningdek, fuqarolarni jalb etgan holda jinoyatchilikka qarshi kurashishni tashkil etish, amalga oshirish va muvofiqlashtirishga doir faoliyat, ya'ni amaliy tizim.

Quyidagi rasm jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimining tarkibiy komponentlarini (tizim elementi bir qancha ichki elementlardan tashkil topgan alohida tizimni hosil qilgan taqdirda, u komponent deb nomlanadi) yanada aniqroq tasavvur qilish imkonini beradi (rasm).

Rasm. Jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimining tarkibiy komponentlari

Bizningcha, bayon etilganlarga asoslanib, jinoyatchilikka qarshi kurashishga doir kriminologik tizim tushunchasini quyidagicha talqin qilish to'g'ri bo'ladi. Jinoyatchilikka qarshi kurashish (kriminologik) tizimi – bu jinoyatchilikka qarshi kurashishga oid ilmiy tizimlashgan nazariy bilimlar (jinoyatchilikka qarshi kurashish doktrinasi) asosida jinoyatchilikka qarshi kurashish faoliyatini tashkil etish va amalga oshirishga doir qonunchilikni ishlab chiqish hamda mazkur qonunchilikka muvofiq jinoyatchilikka qarshi kurashish faoliyatini samarali tashkil etish, amalga oshirish va muvofiqlashtirib borishdan iborat bo'lgan o'zaro aloqadorlikda kechadigan jarayonlar yig'indisi. Yuqorida bildirilganidek, jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimi – nazariy-doktrinal tizim; qonunchilik tizimi; amaliy faoliyat tizimi kabi uchta yirik komponentdan tarkib topadi. Holbuki, tizimlar nazariyasiga ko'ra, tizim – bu alohida elementlarni aniq maqsadga yo'nalgan tartibli birlashuvi oqibatida hosil bo'lgan bir butunlik bo'lib, tizim modeli deganda – tizimning matn, grafika yoki natura shaklidagi bayoni tushuniladi (Tairova, 2021, p. 16).

Ayni vaqtda jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimining modeli tushunchasiga quyidagi ta'rifni berish taklif etilmoqda: jinoyatchilikka qarshi kurashishga doir milliy tizim (muayyan davlatga tegishli bo'lgan tizim nazarda tutilmoqda) modeli – bu muayyan davrda ma'lum bir davlatda shakllangan yoki shakllantirilishi lozim bo'lgan jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimining bayoni bo'lib, unda ushbu tizimga xos asosiy komponentlar hamda ular o'rtasidagi aloqadorlik aks etadi. Tizimlarni shakllantirish va takomillashtirish jarayonida tizimning o'zidan emas, balki uning modelidan foydalanish qo'l keladi.

I. Kozachenko (2018) jinoyatchilik – bu insoniyat hali da'vosini topmagan ijtimoiy kasallik ekanligini bildirib, uning zamirida jamiyatdagi ijtimoiy-iqtisodiy muammolar yotishini, shu sabab har qanday davlatda jinoyatchilikka qarshi kurashishning ijtimoiy va iqtisodiy modeliga amal qilishi lozimligi, bu ikki model birday muhim va bir-birini to'ldirishi, ijtimoiy sohada axloqiylik yuqori darajada bo'lsa, davlat va jamiyatning iqtisodiy salohiyati ortishi va natijada esa axloq ham shunga mutanosib bo'lishi haqidagi fikrni ilgari suradi.

O'tgan asrning 60-yillarida amerikalik kriminolog Gerbert L. Pekker (1968) jinoiy odil sudlovning 2 ta modelini tadqiq qildi: due process model (jinoiyat ishini tegishli tartibda yuritish, gumon ostidagi shaxs huquqlarini himoya qilishga qaratilgan) hamda crime control model (jinoiy ta'qib ostidagi shaxsni tezroq va qattiq jazolashga qaratilgan). Ba'zi olimlar Gerbert L. Pekkerning birinchi modelini tanqid ostiga olib, u gumon ostidagi shaxsning manfaatlariga xizmat qilishi, tabiiyki, shaxs manfaatlarini boy berishdan ko'ra himoyalaniish pozitsiyasiga o'tib olishini bildirishdi. AQSH tadqiqotchilari bugungi kunga kelib, jinoiy odil sudlovning yuqoridagi ikkita modelidan tashqari, quyidagi modellar ham mavjudligini e'tirof etishadi: byurokratik (murakkab bo'lgan, politsiyaga keng vakolatlar berilgan, jinoyatchilikka qarshi kurashishning agressiv usullari uchraydigan); kriminal (jinoiy ta'qib ostidagi shaxslar qilgan jinoyatining og'irlik darajasidan kelib chiqib sud tomonidan tegishli tartibda jazolanishi lozim bo'lgan); odil sudlov (sud aybdorga yengillik berish bilan shug'ullanmasligi, balki adolatli jazo qo'llashi zarur bo'lgan); nizoli (jinoiy sudlov faoliyatining subyektlari o'zaro hamkorlik qilish o'rniga bir-biri bilan raqobatlashadigan) modellar.

D. Garland (2001) jinoyatchilikka qarshi kurashishning repressiv (jazoga yo'naltirilgan), preventiv (oldini olishga qaratilgan), ijtimoiy-huquqiy (gibrid), an'anaviy (informal), milliy-madaniy modellari mavjudligini bildiradi. Filip L. Reichel (2022) esa ularni ommaviy huquq an'anasiga asoslangan, xususiy huquq an'anasiga asoslangan, islom huquq an'anasiga asoslangan hamda Sharqiy Osiyo axloqiy an'analarga tayanadigan modellarga ajratib tadqiq etadi.

O. Vedernikova (2003) jinoyatchilikka qarshi kurashishga doir tizimlarni quyidagi modellarga ajratgan holda tasniflaydi: anglo-amerika modeli; G'arbiy Yevropa (kontinental) modeli; Osiyo-tinch okeani modeli; sotsialistik model; Rossiya modeli; musulmon modeli; aralash model. O. Vedernikova ushbu tasnifni shakllantirishda davlatlarning huquqiy tizimlarini inobatga olganligini ta'kidlaydi. Ayni vaqtda u Rossiya modelini alohida ajratib, uni qat'iy ideologiya va keng jamoatchilik ishtirokidagi profilaktikaga asoslangan avvalgi sotsialistik modeldan voz kechilishi tufayli mamlakatda yuzaga kelgan ijtimoiy barqaror bo'lmagan sharoitda, ziddiyatli yondashuvlar ta'sirida rivojlanayotgan, jinoyatchilikka qarshi kurashishga doir aniq maqsadli siyosat yo'lga qo'yilmagan, jinoyatchilik holatidan kelib chiqib taklif etilayotgan ilmiy-ijtimoiy choralari samara bermayotgan, jinoyatchilik profilaktikasiga oid yetarli qonunchilik bazasi mavjud bo'lmagan tizim sifatida izohlaydi.

Ta'kidlash lozimki, jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimlarini muayyan xususiyatiga ko'ra modellashtirish shartli xarakterga ega bo'lib, ma'lum davlatda muayyan bir davrda shakllangan jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimi haqida dastlabki va birlamchi tasavvurlarning hosil bo'lishiga xizmat qiladi. Shunga ko'ra, tadqiqotchi O. Vedernikova va Filip L. Reichelning tasnifiga qisman qo'shilgan holda davlatlarning jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimlarini quyidagi modellarga ajratgan holda o'rganish mumkin deb hisoblaydi: islom modeli; anglo-amerika modeli; kontinental model; sovet modeli; postsovet modeli; alohida davlatlarning milliy modeli. Bizningcha, Osiyo-tinch okeani yoki Sharqiy Osiyo davlatlarining aksariyati anglo-amerika va kontinental modellar

ta'sirida jinoyatchilikka qarshi kurashishning o'ziga xos milliy modellarini shakllantirgani bois, ularni bitta modelga birlashtirish to'g'ri bo'lmaydi. Aralash model tushunchasi modellashtirish usuliga u qadar mos kelmaydi. Ayni vaqtda sobiq SSSR negizida va ta'sirida shakllangan modelni sotsialistik (sotsializm g'oyasi mohiyatan ijtimoiy modelga ham qisman mos keladi) emas, balki sovet va postsovet modeli sifatida tadqiq etish, fikrimizcha, to'g'ri bo'ladi.

Islom modeli – jinoyatchilikka qarshi kurashishning shar'iy-islomiy me'yorlarini hamda o'rta asrlarda O'zbekiston hududida qozilik mahkamalarining faoliyatini o'rganish orqali tadqiq etilib, unga quyidagi xususiyatlar xosligi ko'zga tashlandi (Tairova, 2023, pp. 100-108):

- asosiy manbalari – “Qur’oni Karim” va hadisi sharif bo’lib, undagi me’yorlar katta fiqhiy maktablar va buyuk mujtahid olimlar tomonidan ijti­hod qilingan (sharhlangan). Boshqa manbalari – ijmo va qiyos asosida shar’iy normalarni har qanday hayotiy vaziyatlarga mos ravishda qo’llash imkoniyati yaratilgan;

- musulmon huquqi nafaqat me’yoriy qoidalar yig’indisi, balki ushbu qoidalar­ning mazmuni va ularga rioya etish zaruratini ochib beruvchi doktrinal asosga (islomiy aqida, fiqhiy maktablar ilmiy merosiga) ega;

- jinoyat deganda insonning o'ziga yoki boshqalarga zararli bo'lgani uchun man qilingan amal tushunilib, u uch toifaga ajratilgan: 1) qasos yoki diya (xun) bilan jazolanadigan jinoyatlar: odam o'ldirish yoki a'zolariga shikast yetkazish; 2) had jazosi tayinlanadigan jinoyatlar: zino, zinoda ayblash (tuhmat), mayxo'rlik, o'g'irlik, yo'lto'sarlik, dindan qaytish, isyon; 3) ta'zir jazosiga tortiladigan nisbatan yengil jinoyatlar: jinoyatga suiqasd qilish, yolg'on guvohlik berish, jamoat joylarida yurish-turish qoidalarini buzish, bitimlar bo'yicha majburiyatlarni bajarmaslik, kam o'lchash va kam tortish, zakot to'lamaslik, namozni tark etganlik va boshqa nojo'ya xatti-harakatlar (Muhammad Yusuf, 2020);

- jinoyat uchun jazo jinoyatchilikka qarshi kurashishning asosiy vositasi hisoblanib, u shaxsning qilmishiga yarasha jazo qo'llash orqali adolatni qaror toptirish, shuningdek, ushbu shaxs va boshqalar tomonidan jinoyat sodir etilishining oldini olish maqsadida qo'llaniladi;

- jazo jinoyatga butunlay barham berishga yo'naltirilgan, ya'ni u orqali jinoyat sodir qilganning ham ruhiga (qasddan jinoyat qilganda kafforot jazosi), ham ongiga (jazoni jamoatchilik oldida ijro etilishi), ham jismiga (o'g'rining qo'li kesilishi, zino qilganga darra urilishi kabi) ta'sir ko'rsatilishi hamda jabr ko'rganning avvalgi maqomi, haq-huquqlarining tiklanishi (qasos, xun haqi) ta'minlangan; hukm chiqarish oldidan dalillar (guvohlik va iqrorlik)ga aniq va qat'iy talablar qo'yilgan: had va qasos jazosi qo'llanilishi mumkin bo'lgan jinoyat ishlarida ikki guvohning holatga bevosita shohid bo'lishi, ya'ni asl guvoh bo'lishi, ayni vaqtda, asl guvohning ham guvoh ekanligini tasdiqlovchi ikkita ikkinchi darajali guvohning mavjud bo'lishi; guvohlik berishi mumkin bo'lgan va guvohligi qabul bo'lmaydigan shaxslar toifasi belgilangan (Zohid & Dehqon, 1994);

- shariat qozilari ulamolar (ilm ahli) va ishonchli kishilar orasidan tayinlangan, ularning axloqiy fazilat­lari va adolatli bo'lishiga alohida e'tibor qaratilgan, shu bilan birga, qozilik ishlari adolatli bo'lishini ta'minlovchi shartlar belgilangan (Zohid & Dehqon, 1994, p. 254);

- hisba – huquqni muhofaza qiluvchi tashkilot bo'lib, qozilik tizimidan ayri faoliyat yuritgan, shariat ahkomlari rioya etilishini ta'minlash bilan bir vaqtda jinoyatlarni oldini olish ishlarini ham amalga oshirgan. Hisba ishi bilan shug'ullanuvchi kishi – muhtasib deb atalib, u oshkora noqonuniy harakatlarni ko'rish bilan tanbeh berish, yaxshi so'z bilan

nasihat qilish, ba'zi betartibliklar, qonunga zid amallarni qo'li bilan to'xtatish, urish bilan ta'zir berish va masalani qoziga olib chiqish kabi ko'rinishlarda bajargan (Bekmirzayev & Mirzayev, 2019).

Anglo-amerika modeli – anglo-sakson huquq oilasiga mansub bo'lgan AQSH, Buyuk Britaniya, Kanada, Avstraliya kabi davlatlarga xos bo'lib, mazkur tadqiqot ishi doirasida Buyuk Britaniya va AQSH davlatlarining tajribasi o'rganildi hamda unga quyidagi asosiy xususiyatlar xosligi ma'lum bo'ldi:

- jinoyatchilikka qarshi kurashishda amaliyot ehtiyojlaridan kelib chiqib moslashuvchan siyosat olib boriladi;

- kriminologik ta'limotlar nisbatan rivojlangan, xususan, uning amaliy kriminologiya yoki jinoiy odil sudlov, shuningdek, penalogiya kabi alohida yo'nalishlari mavjud;

- preventiv faoliyat to'rtta katta yo'nalishga ajratiladi: jinoiy jazolash, preventiv majburlov choralari, jinoyatlarni situatsion oldini olish, viktimologik profilaktika;

- jinoyatchilikni oldini olishda nodavlat tashkilotlar va nodavlat institutlari faol ishtirok etadi;

- politsiya – huquqni muhofaza qilish organi hisoblanib, uning asosiy vazifasi jinoyatlarni situatsion oldini olish va jinoyatlarni fosh etishda ifodalandi;

- jinoiy sudlov ishlarida ijtimoiy adolat – aholi vakillaridan iborat bo'lgan hakamlar hay'ati tomonidan shaxsning ayblilik masalasi hal etilishi, hakamlar hay'atining qarori esa ayblovchi va himoyachi tomonning tortishuvi asosida yuzaga kelishi orqali ta'minlanadi;

- jinoyatchilikka qarshi kurashish borasida amalga oshirilayotgan qator sa'y-harakatlarga qaramay, jinoyatlar sonining ko'pligi kuzatiladi va bu liberalizm siyosati bilan izohlanadi.

Kontinental model – romano-german huquq oilasiga mansub Fransiya, Italiya, Germaniya, Shveysariya, Skandinaviya davlatlariga xos bo'lib, mazkur tadqiqot ishi doirasida Shveysariya va Yaponiya tajribasi misolida o'rganildi hamda ushbu modelga xos quyidagi asosiy xususiyatlar kuzatildi (Tairova, 2024b):

- jinoyatchilikka qarshi kurashishning asosiy vositasi bu – qonunchilik, jinoiy sudlov ishlarini yuritish, xususan, jinoyat-protsessual qonunchiligini takomillashtirishga alohida urg'u beradi;

- jinoyat-protsessual qonunchiligining o'ta murakkabligi, sudgacha ish yurituv, sudda ish yurituv va jazoni ijro etish bosqichlariga ajratilganligi;

- qonunchilikdagi o'zgarishlar ta'sirida amaliy faoliyat hamda jinoyatchilikning son va sifat xususiyatlarida o'zgarishlar uchrab turadi;

- jinoyatlarni oldini olishda davlat tashkilotlari yetakchilik qilib, nodavlat tashkilotlarni jalb qilishga urinadi.

Sovet modeli – sobiq Ittifoq (SSSR) va avvalgi sotsialistik lagerga mansub davlatlarga xos bo'lib, undagi jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimi O'zbekiston SSR tajribasi misolida tadqiq etildi va uning o'ziga xosliklari quyidagilarda ifodalandi (Tairova, 2024a):

- sovet hukumati tarixiy-milliy an'ana va qadriyatlarni aholining turmushidan kuch bilan qo'porib tashlashni maqsad qilgan o'ta beshafqat va mafkuralashgan siyosatni amalga oshirdi, unda partiyaning nazorat funksiyasi ustuvor ahamiyat kasb etdi (Bahronov, 2007);

- markazlashgan boshqaruv usuliga asoslandi hamda bu sud va huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatining mustaqilligiga bevosita tahdid tug'dirdi;

- sovet kriminologiyasida jinoyatchilik bu kapitalizmning sarqiti ekanligi va u sotsialistik jamiyatlarda to'lig'icha barham topishi haqidagi utopik nazariyaga tayandi hamda

- jinoyatchilik hisobini to'liq yuritish choralarini ko'rdi, biroq u jinoyatchilikni jilovlashga qanchalik intilmasin unda jinoyatchilik ko'rsatkichlari yil sayin oshib bordi;
- profilaktik faoliyatning asosini ma'muriy nazorat va ma'muriy choralar tashkil etgani bois, huquqni muhofaza qilish organlari amalda aholi ko'z o'ngida kuch ishlatar tizim obrazini hosil qildi;
 - jinoyat qonunchiligi jazoni tarbiya vositasi sifatida e'tirof etdi, unda jinoyatga emas, balki muayyan toifadagi shaxslarga qarshi yondashuv shakllandi;
 - sovetlar oktabr inqilobining birinchi kunidanoq aholining mulkini tortib olib, ularni "xalq mulki" yoki "sotsialistik mulk" niqobi ostida davlat mulkiga aylantirdi hamda ushbu davlat mulkini qo'riqlash borasida o'ta keskin siyosat olib bordi, dastlab sotsialistik mulkni talon-toraj qilish kontrrevolyutsion jinoyatlarga tenglashtirilishi ko'rsatib o'tildi, keyinchalik ham sotsialistik mulkni har qanday shaklda talon-toraj qilganlik uchun o'ta og'ir jazolar (hatto oliy jazo) tayinlanishi belgilandi (Ikramova, 1964);
 - ushbu tizim ilmiy-fundamental asoslarga ega bo'lmaganligi, yuqoridagi modellar singari ko'p yillik tajribalarga tayanmaganligi, aksincha soxta va aldamchi siyosiy g'oyalar bilan yo'g'rilgan hamda pala-partishlik bilan shakllantirilganligi bois uzoq davom eta olmadi.

Postsovet modeli – sotsialistik siyosiy tuzumni boshidan kechirgan sobiq Ittifoq davlatlari, Xitoy, Kuba, Shimoliy Koreya, ayrim Sharqiy Yevropa davlatlari o'zining milliy jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimiga o'tish bosqichidagi model bo'lib, u sovet tizimining ayrim elementlari saqlanib qolganligi hamda davlat va jamiyat eski salbiy asoratlar (sarqitlar)ga barham berishga intilib kelganligi bilan xarakterlidir. Bugungi kunga kelib qator postsovet mamlakatlari (Sharqiy Yevropa mamlakatlarini aytish mumkin) sovet modeli elementlaridan deyarli xoli bo'lgan milliy tizimini shakllantirib ulgurdi. Garchi sovet modeli singari postsovet modeli ham tarixda qolib ketishga mahkum bo'lsa-da, ayni vaqtda u dunyo sahnidan butunlay chiqib ketdi deb bo'lmaydi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimi faqat huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyati bilan cheklanmaydigan, balki nazariy-doktrinal asoslar, huquqiy tartibga solish mexanizmlari va amaliy institutlardan tashkil topgan murakkab ijtimoiy-huquqiy tizim hisoblanadi. Mazkur tizimning samaradorligi uning barcha elementlari o'rtasidagi o'zaro muvofiqlik va uyg'unlik darajasiga bevosita bog'liqdir.

Qiyosiy tahlil turli davlatlarda jinoyatchilikka qarshi kurashishning o'ziga xos modellari shakllanganligini ko'rsatdi. Islom modelida diniy-axloqiy qadriyatlar va adolat tamoyili ustuvor ahamiyat kasb etsa, anglo-amerika modelida amaliyotga yo'naltirilgan yondashuv, jamoatchilik ishtirokining kengligi va preventiv mexanizmlar rivojlangan. Kontinental model huquqiy tartibga solish va protsessual kafolatlarga tayansa, sovet va postsovet modellari davlatning markazlashgan ishtiroki hamda profilaktikaga doir o'ziga xos yondashuvlari bilan ajralib turadi.

Muallif fikricha, har qanday davlat uchun jinoyatchilikka qarshi kurashishning universal modeli mavjud emas. Shu bois milliy jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimini shakllantirishda xalqaro tajribani mexanik tarzda ko'chirish emas, balki uni milliy huquqiy an'analar, ijtimoiy shart-sharoitlar va davlat boshqaruvi xususiyatlari bilan uyg'unlashtirgan holda tatbiq etish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

REFERENCES

- Antonyan, Y. M. (2021). *Kriminologiya* [Criminology]. Yurait.
- Avanesov, G. A. (1980). *Kriminologiya i sotsialnaya profilaktika prestupleniy* [Criminology and social prevention of crime]. Academy of the Ministry of Internal Affairs of the USSR.
- Bahronov, H. (2007). *Mustamlakachilikdan mustaqillikkacha: O'zbekiston Respublikasida jinoyat-protsessual qonunchiligining rivojlanish tarixi* [From colonialism to independence: The history of development of criminal procedure legislation in the Republic of Uzbekistan]. Philosophy and Law.
- Bayley, D. H. (1994). *Police for the future*. Oxford University Press.
- Bekmirzayev, I. I., & Mirzayev, N. M. (2019). *Islomda qozilik mahkamalari* [Islamic judicial institutions]. Qaqnus Media.
- Coulson, N. J. (1964). *A history of Islamic law*. Edinburgh University Press.
- Garland, D. (2001). *The culture of control: Crime and social order in contemporary society*. University of Chicago Press.
- Gurinskaya, A. L. (2018). *Anglo-amerikanskaya model preduprezhdeniya prestupnosti* [The Anglo-American model of crime prevention] [Abstract of the Doctoral dissertation]. Herzen State Pedagogical University of Russia.
- Hallaq, W. B. (2009). *An introduction to Islamic law*. Cambridge University Press.
- Ikramova, M. (1964). Zakonodatelstvo UzSSR ob otvetstvennosti za khishchenie gosudarstvennogo i obshchestvennogo imushchestva [Legislation of the Uzbek SSR on liability for theft of state and public property]. *Bulletin of the Tashkent State University named after V. I. Lenin*, 253, 106–107.
- Kozachenko, I. Ya. (2018). Modeli protivodeystviya prestupnosti: Ugolovno-pravovoy i kriminologicheskiy aspekty [Models of combating crime: Criminal law and criminological aspects]. *Society and Law*, 1(63), 12–18.
- Kudryavtsev, V. N. (1976). *Prichiny pravonarusheniy* [Causes of offenses]. Nauka.
- Luneev, V. V. (2015). *Kurs mirovoy i rossiyskoy kriminologii* [Course of world and Russian criminology] (Vols. 1–2). Yurait.
- Muhammad Yusuf, M. S. (2020). *Kifoya* [Sufficiency] (Vol. 3). Hilol-Nashr.
- Newburn, T. (2017). *Criminology* (3rd ed.). Routledge.
- Packer, H. L. (1968). *The limits of the criminal sanction*. Stanford University Press.
- Rajapova, M. A. (1996). *Shariatda jinoyat va jazo masalalari* [Issues of crime and punishment in Sharia] [PhD dissertation]. Alisher Navoiy National Library Dissertation Fund.
- Reichel, P. L. (2022). *Comparative criminal justice systems: A topical approach* (8th ed.). Routledge.
- Schacht, J. (1982). *An introduction to Islamic law*. Oxford University Press.
- Shearing, C. D., & Stenning, P. C. (1987). *From the panopticon to Disney World: The development of discipline*. In *Criminological perspectives*. Gower.
- Tairova, G. M. (2021). *Prokuratura organlari faoliyatida tizimli tahlil va tanqidiy fikrlash* [System analysis and critical thinking in prosecutorial activities] (R. B. Gafurov, Ed.). Academy of the Prosecutor General's Office of the Republic of Uzbekistan.
- Tairova, G. M. (2023). Jinoyatchilikka qarshi kurashishning sof islom modeli [The pure Islamic model of combating crime]. *Legal Studies*, 10, 100–108.
- Tairova, G. M. (2024a). *Jinoyatchilikka qarshi kurashishning nazariy asoslari* [Theoretical foundations of combating crime]. Nurafshon Business.

Tairova, G. M. (2024b). *The distinctive features of the crime prevention system in the United States*. In *Global challenges and threats in the field of law enforcement: Problems and solutions* (Vol. 2, pp. 66–77). Lesson Press.

Tilley, N. (2009). *Crime prevention*. Willan Publishing.

Tonry, M. (2004). *Thinking about crime: Sense and sensibility in American penal culture*. Oxford University Press.

United Nations Office on Drugs and Crime. (2010). *Handbook on crime prevention guidelines: Making them work*. United Nations.

Vedernikova, O. N. (2003). *Teoriya i praktika borby s prestupnostyu: Britanskaya kriminologicheskaya model* [Theory and practice of combating crime: The British criminological model] [Doctoral dissertation]. Russian State Library.

Zohid, R., & Dehqon, A. (1994). *Muxtasar (shariat qonunlariga qisqacha sharh)* [Mukhtasar (A brief commentary on Sharia laws)]. Cho'lpon.

KRIMINOLOGIYA VA JINOIY ODIL SUDLOV

ILMIY-AMALIY JURNAL

2026-yil 3-son

VOLUME 6 / ISSUE 3 / 2026

ISSUE DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.CCJ.63](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.CCJ.63)